

Ének-zene műveltségterületű tanítók pályaképe interjúk elemzése alapján

Janurik Tímea

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola,
Eszterházy tér 1., 3300, Eger, Hungary

januriktimi@gmail.com

Absztrakt: A tanulmány egy spanyol-magyar, ének-zene műveltségterületű tanítók életútját összehasonlító, átfogó kutatás magyar részének első kidolgozása. A kvalitatív kutatás során hét tanítóval készítettem interjút 2025 tavaszán, melyeket MAXQDA szoftverrel kódoltam. A válaszadók elmondják motivációjukat, miért választották a tanítói pályát és azon belül az ének-zene műveltségterületet; milyen zenei előtanulmányokkal rendelkeztek az egyetemi tanulmányok megkezdése előtt és ezek hogyan hatnak munkájukra; mi a véleményük az iskolai ének-zene órák tartalmával; mennyire kapnak szabad kezet a tanításban; milyen zenei stílust tanítanak főként; illetve tanítanak-e hangszeres ismeretet, elméleti ismeretet, mozgásformákat az óráikon. Elmondják két meghatározó, tanítói pályafutásuk alatti pozitív és negatív élményüket; továbbá, hogy a kollégák és a társadalom mennyire értékeli munkájukat más tantárgyat tanító kollégákhoz képest; és reflektálnak a zeneoktatás jelenlegi helyzetére. E témában korábbi kutatás nem volt azonosítható, így az interjúk elemzései új ismeretekkel szolgálhatnak a tanítók egy kis létszámú csoportjának sajátosságairól és az általános iskolai, főképp alsó tagozatos zeneoktatás helyzetéről.

Kulcsszavak: tanító, pályakép, kvalitatív kutatás, ének-zene

1. Bevezetés

Az ének-zene műveltségterületű tanítók a kutatásokban kevesebb figyelmet kapnak, mint az ének-zene tanárok, holott ők is oktathatnak ének-zene tantárgyat az alsó tagozatban. Míg az első négy évfolyamon az osztálytanító is tarthatja az énekórát, ezért minden tanító szakos hallgató tanul ének-zene tantárgypedagógiát, addig a művészetek-ének-zene műveltségterületű hallgatók magasabb óraszámban, részletesebben tanulják ezt a területet, amellyel 5-6. évfolyamban is taníthatnak. Ezzel számos gyermek első, intézményes keretek között szerzett zenei élményét határozzák meg, ha az óvodai éneklés nem volt számottevő. A kutatás rávilágít az ének-zene műveltségterületű tanítók tanítói és ének-zenei szakember mivoltára, pályaválasztásának motivációjára, a tanóráik tartalmára, oktatói szabadságukra, a

tanítás során szerzett pozitív és negatív tapasztalataikra, továbbá javaslatokra az ének-zene műveltségterületű tanítóképzésre vonatkozóan. A tanulmány a madridi Complutense Egyetem oktatóival közösen végzett, spanyol-magyar kutatás magyar vonatkozású részét mutatja be. A kvalitatív, feltáró kutatásban hét, ének-zene műveltségterületű tanító vett részt (n=7), a minta kiválasztása hólabda módszerrel történt. A kutatás eszköze a mélyinterjú; az interjúk online készültek. Az a priori kódolást MAXQDA szoftverrel végeztem el. A tanulmány a résztvevők pályaképet mutatja be, mely rámutat az ének-zene műveltségterületi képzés hatására és a tanítói pálya sajátosságaira.

2. Szakirodalmi feltárás

2.1. A tanítóképzés változásai és az ének-zene órák tartalma

A tanítók képzése az 1770-es évek közepétől az 1840-es évek végéig tanfolyami szintű volt [1]. Az 1868-as Eötvös-féle népoktatási törvénnyel a tankötelezettség 12 éves korig terjedt – mely a hatosztályos elemi iskolához kapcsolódott – és a tanítók felkészítése is magasabb szinten folyt [2] és három éven át tartott. Ezt követően 1882-ben négy évre, 1923-ban öt évre emelték a képzés időtartamát [1], illetve a felvételi részét egy alkalmassági vizsga képezte [2]. 1945-től kötelezővé vált a 14 éves korig tartó, nyolcosztályos általános iskola látogatása. A tanítók az eddigi 1-6. évfolyam helyett csak az 1-4. évfolyamon taníthattak. 1951-től újra négyévéssé vált a tanítóképzés [2], mely 1959-től tanítóképző intézetekben, 1975-től tanítóképző főiskolákon folyt [1], ahol hároméves lett a képzés. 1995 óta a tanítóképzés négyéves és az első négy évfolyam tantárgyainak, illetve az 5-6. évfolyamon egy választott tantárgy tanítására jogosít fel [2].

Más országokban is kialakult a hazaihoz hasonló rendszer. Gubbins [3] interjúkat készített tanítókkal, akik a generalista modell és a specialista modell szellemében tanítanak. Előbbi Írországból jellemző; eszerint egy tanító oktat minden tantárgyat, így az ének-zene tárgyat is, mely nehézséget okozhat a kevesebb zenei ismerettel rendelkezőknek, akik azt mondták, tudásuk nem elegendő a daltanításon túl. Az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazott specialista modell alapján a tanítók egy-egy műveltségterületet mélyrehatóbban ismernek. Az énekóra vonatkozásában a válaszadók között megjelent az igény arra, hogy minden tanár részesüljön ének-zene specializációs képzésben.

A Ratio Educationis (1777; majd az 1806-os második kiadása) részletesen szabályozta az énektanítást a magyarországi iskolákban. E tanügyi dokumentum az éneket főként erkölcsnevelési és vallási funkciója miatt tekintette fontosnak. A tanítóképzés részévé tette az alapvető zenei ismereteket, és előírta, hogy a tanítóknak kellő énektudással kell rendelkezniük. [4]. 1868-tól szerepelt a kötelező ének-zene óra a tanító- és tanítónőképzők és az elemi népiskolák, felsőbb népiskolák, illetve polgári iskolák kínálatában, míg a nyolcosztályos

gimnáziumokban választható tantárgy volt [5] Az elemi népiskolák 13 tantárgyát felsoroló törvénycikkben a 12. helyen állt az énekóra. A tanítóképzőkben a kötelező ének-zene tantárgynál különösen a hegedű és zongora oktatására fókuszáltak, míg a tanítónőképzőkben, amelyekben a felső népiskolákban és polgári iskolában a leányosztályokban oktatókat képezték, csak az ének megnevezés szerepelt a kötelező tárgyak között [6].

Az énekórák tartalmát a magyar nyelvű, német tandalok és egyházi művek alkották, majd az 1871-ben megjelent tankönyv [5] óta fokozatosan nagyobb szerepet kapott a népdalok tanítása is. A relatív szolmizáció alkalmazása is egyre nagyobb teret kapott, melyhez hozzájárult Kerényi–Rajeczky 1940-ben kiadott Éneklő iskola című műve [7], Ádám Jenő Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján című írása 1944-ben, továbbá a Kodállyal közös munkája, a Szó-mi könyvek [8] Ettől az évtől heti két énekóra adott lehetőséget a népdalok, illetve felső tagozaton a rokon- és szomszédnépek zenéjének elsajátítására. Nagyobb lett az igény az énektanárookra, így azt a pozíciót azok a tanítók is betölthették, akik a megyei szervezésű szaktanítói tanfolyamot elvégezték [9].

Napjainkban a Nemzeti Alaptanterv (n.d.) határozza meg az ének-zene órák mennyiségét, célját és tartalmát; illetve azt, hogy az oktatási módszer a Kodály-koncepción alapul. Az 1-4. osztályban heti két énekóra áll rendelkezésre, melyeken túlnyomórészt mondókák, gyermekdalok és népdalok szerepelnek. Az ötödik évfolyam még heti kettő, a hatodik évfolyamtól a tizedik évfolyamig heti egy énekóra biztosítja a népdalok mellett a klasszikus zenei szemelvények, más népek dalainak és magyar zeneszerzők műveinek tanulását [10] és a szolfézs-zeneelméleti ismeretekhez tartozó kottaolvasást [11].

A kutatások azt mutatják, hogy az ének-zene órák alacsony népszerűségnek örvendenek [Józsa és mtsai, 2017; L. Nagy, 2003; Orosz, 1991; Takács, 2001; idézi 12], illetve kritikaként megjelenik a kevés rendelkezésre álló idő [13] és a nem gyermekközpontú, idejéltöltő tartalom a modern zene tanítása nélkül [14]. Az énekóra kedveltségének növeléséhez hozzájárulhat többek között a drámapedagógia; a kooperatív tanulás bevezetése [15]; a digitális eszközök alkalmazása [16, 11], mint a Zenesziget digitális zenei oktatóprogram [11]; az élményszerzés szolgáló gyermekjátékok, az énekes mesék és más zenei játékok alkalmazása [17].

2.2. A tanítóképzés ének-zenei ismeretet nyújtó tantárgyai

A kutatás idejében négy egyetemen lehet ének-zene műveltségterületű tanítóképzésben tanulni, melyből három egyházi, egy állami fenntartású. A kötelező tantárgyak eltérnek, illetve az általános megnevezésű tantárgy tartalma sem azonos az egyes intézményekben.

A budapesti református egyetem az alábbi tantárgyakat kínálja minden tanítószakos hallgatónak: Kórus – ének-zenei játék I-IV., Egyházi ének-zene, Ének-zene és

tantárgypedagógia I-VI., Csoportos hospitálás az általános iskola 5-6. évfolyamán II. (művészetek (ének-zene)), Csoportos tanítási gyakorlat III. (környezetismeret; testnevelés; ének-zene), Egyéni iskolai szakmai gyakorlat az általános iskola 5-6. évfolyamán (művészetek (ének-zene)). A művészetek csoportjába tartozó ének-zene műveltségterületet választók az alábbi tantárgyakkal egészítik ki a képzésüket: Ének, szolfézs-zeneelmélet I-IV., Hangszerjáték I-IV., Karvezetés-kórushangképzés I-IV., Ének-zene műveltségterület tantárgypedagógia I-II. (5. osztály, 6. osztály).

A budapesti állami fenntartású egyetemen egy háromrészes kurzust hallgatnak a leendő tanítók: Ének-zene és tantárgypedagógiája I-III., majd szakosodás után tanulják alaposabban e műveltségterületet: Szolfézs-zeneelmélet I-III., Ének-zene tantárgypedagógia, Karvezetés, kórushangképzés, Zeneirodalom, Énekkar.

A vidéki református egyetemen az általános tanítóképzés ének-zenei tárgyai a következők: Zenei alapismeretek, Zeneismeret I-III., Ének-zene I-III., Ének tantárgypedagógia I-II. A szakosodás után a többi egyetem ének-zene műveltségterületi képzéséhez viszonyítva ezen intézmény kínálja a legtöbb tantárgyat, melyek között a népzene is megjelenik: Ének-zene műveltségterületi tanítási gyakorlat I-II., Hangszerjáték I-IV., Ének és hangképzés I-IV., Énekkar I-II., Vezénylési gyakorlat I-II., Komplex zeneismeret I-IV., Ének-zene műveltségterületi tantárgypedagógia I-II., Zenetörténet; Népzene, népzene.

A fővároshoz közeli katolikus főiskolán az általánosabb tárgyak mellett zenei foglalkozásvezetés is megjelenik a tanítóképzésben: Ének-zene I-II., Ének-zene III-IV.- Zeneismeret I-II., Ének-zene tantárgypedagógia I-II., Zenei foglalkozások vezetése I-II. A specializáció után a következő tantárgyak ismereteivel egészítik ki tudásukat a hallgatók: Ének-zene tantárgypedagógia III-IV., Hangképzés I-III., Hangszerjáték I-III., Karvezetés I-III., Szolfézs-zeneelmélet I-III.

3. Az interjúk elemzése

3.1. Demográfiai kérdések és motiváció

A kutatásban hét tanító vett részt, akik közül hat a fiatal pedagógus kategóriába esik, mert a 20-as, 30-as éveiket töltik, míg egy tanító ennél idősebb. Ebből kifolyólag eddigi, tanítóként töltött éveik száma is eltér, az idősebb pedagógus 29 éve tanít, míg a fiatalabbak öt vagy kevesebb éve (3), illetve 6-13 éve (3). Több évfolyamon is tanítanak – illetve a jelenleg szülési szabadságon lévő tanítók tanítottak, mielőtt eljöttek –, így 1-3. osztályban (6) és 4-6. osztályban is (5).¹⁴

¹⁴ A tanulmányban feltüntetett számok az említések mennyiségét, nem a személyek számát mutatja.

Az alkategóriák kialakításánál feltételeztem, hogy a tanítói pálya választása iránti motivációk között megjelenik a gyermekek szeretete (3), a tanítás szeretete (3), a pedagógus családtag (3), melyhez a család javaslata is hozzájárult (1). Az ének-zene műveltségterület választására a zeneszeretet (1), a közösség (2), zenészként a szereplések (2) és a zenetanár-példakép (9) motiválta a tanítókat. Vannak, akiket az intézményi lehetőségek (4) vezettek erre a területre, míg másokat egyéb körülmények (2) befolyásoltak: „Ehhez éreztem plusz tehetséget, motivációt. A zene folyamatosan jelen volt a családukban is”, „Egyébként nem tanító néni szerettem volna lenni, hanem gyógypedagógus. Viszont érettségi után, miután leérettségiztem, kicsit azért úgy elbizonytalanodtam, hogy jól hangzik ez. A gyógypedagógia meg nagyon érdekel. Az, hogy leginkább a szomatopedagógia, a mozgássérültekkel való foglalkozás. Viszont ugye nem volt teljesen magabiztos benne, hogy bírni fogom, nem fogom bírni. Hogy fog ez alakulni? És akkor elvégeztem egy OKJ-s tanfolyamot, a gyógyped.-asszisztensit, és akkor azzal a végzettségemmel dolgoztam igazából egy évet egy integráló általános iskolában. És akkor jöttem rá, hogy igazából nagyon szép szakma, viszont nem az én lelkivilágomnak való, úgyhogy így maradtam. E gyakorlat során is találkoztam nagyon sok olyan felnőttel egyébként, aki halmozottan értelmi fogyatékos volt, és hát ez már nem pedagógia, hanem inkább egészségügy. Igen, úgyhogy emiatt döntöttem, hogy szerintem jobban járok. Meg jobban tetszett igazából a mezei tanítás, ha mondhatom így, az átlagos gyerekeknek a tanítása”.

Az ének-zene műveltségterületű tanítói pályaképhez hozzátartoznak az előzetes zenei tanulmányok, mely során énekelni (2), illetve hangszeren játszani tanultak (8), továbbá zenekari tapasztalatra is szert tettek (1). A legtöbben több mint 10 évig tanultak zenét (4), illetve 5-10 évig (3), és egy fő kevesebb, mint 5 évig vett részt extrakurrikuláris zeneoktatásban.

3.2. Elégedettség az ének-zene műveltségterületű tanítóképzéssel

A megkérdezettek egy része elégedett volt a képzéssel (3): „Hát ott, azon a főiskolán nagyon professzionális volt az a nő, aki tanította azt a műveltségterületet, meg aki felelős volt érte. Azért a szaktudás az nagyon ott van a magasságokban, és amúgy törekedett arra, hogy mivel ő egyetemi tanár, tehát nem gyerekeket tanít, hanem minket, hogy elvigyen iskolába is. És ez szerintem nagyon menő volt, hogy elmentünk oda az általános iskolába, egy szervezett egy ilyen napot”. Voltak, akik különböző szempontból ezt nem tartották elég hatékonynak (4): „A furcsa, hogy nagyon sok mindent megtanultunk, fel kellett mondanunk egytől négyig, (...) egytől hatodik osztályig az összes éneket az énekkönyvből szolmizálva, meg furulyán, meg mindenhogya, de igazából véve nagyon sokszor magát a tantárgypedagógiát nem vették ilyen komolyan”, „Egytől tízes skálán ötös”, „Azt láttam, hogy kellett még ezután saját (...) kutatás is, meg önfejlesztés”.

Említették az előzetes zenetanulmányokkal rendelkezők kézzelfogható előnyét (3): „Számomra mivel ennyit jártam zenei suliba, így már az is adott egy alapot, mert

igazából amiket tanultam, aztán később, azok már ismétlés voltak a főiskolán”, míg az azzal rendelkező tanító számára a képzés túl egyszerű volt (1): „Az általános iskolai zenetanítás az akkor is és ma is szerintem elég gyengécske”.

Kiemeltek számukra meghatározó egyetemi tantárgyat/témakört, mely tantárgypedagógia/módszertan (4), szolfézs-zeneelmélet (3), hangszerjáték (2), kórus (2), éneklés (1), továbbá meghatározóbb volt az oktató, mint az ismeretek (1).

3.3. Az ének-zene órák tartalmára vonatkozó kérdések

Az énekórák tartalmát szabadon választhatják meg (6): „*Alapvetően szabadon választhatom meg. Nem szoktak ebbe beleszólni*”, melyben követik az alapvető tantervi követelményeket, struktúrát, de rugalmasan tervezik azokat (4): „*Nem illik bele szigorúan, van olyan tananyag, ami nem része a tantervnek, de én fontosnak tartom és beveszem*”. A fókusz a népzénén (8), a klasszikus zenén (7) és a kortárs zenén van (2), melynek oka az életkori sajátosságok (3): „*Nyilván kicsikkel könnyebb*”, a diákok preferenciája (4): „*Nagyon csoportfüggő, ugyanis egy jó képességű, középosztálybeli gyerekekből álló csoportban nagyon jól lehet haladni a zenetörténettel, a klasszikus zenehallgatással. Egy olyan csoportban, ami csupa hátrányos helyzetű, illetve azon belül is hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű, illetve roma nemzetiségű, ugyanis ilyen csoportom is van, ott viszont őket rávenni, hogy velük klasszikus zenével és szimfonikus zenével (...) foglalkozzák és azt hallgassuk, az körülbelül a lehetetlenséggel egyenlő. Ott az ő érdeklődésüknek megfelelően kell megragadnia a zeneoktatást*”, a saját döntésük (2): „*Egy mondókéval ki lehet egészíteni, ami szintén valami olyan mondóka legyen, ami a jó ízlés határain belül van. Tehát hogyha a jó ízlés, itt ez annyira szubjektív, kinek mi*”, a saját tudásuk (1): „*Mivel nekem az a szakterületem*” és pedagógiai megfontolás (5): „*Olyan ősi, belőlünk jövő dolog a népzene, hogy alapvető, hogy (...) vonzóvá lehet tenni, meg bekapcsolódjanak könnyen*”. Van, ahol egyenlő mértékben foglalkoznak a különböző zenei stílusokkal az ének-zene órán (2): „*Első-másodikban inkább a hagyományos, tehát a hagyományok és a népzene, a harmadik- negyedikben nyitottunk a klasszikus és a kortárs felé.*”

A műfaji változatosság a tanítók preferenciáiban is megjelenik: népzene (4), klasszikus zene (2) és a műfaji egyenlőség (1). Pedagógiaileg megalapozott a tanított zenei stílus (1), továbbá a zenei stílus preferenciájánál jelentősebb a pedagógiai cél, melyet szolgál (2). A választott stílus a tanító saját tudásából ered (1), illetve a kedveléséből (2).

Zenetörténetet, szolfézszt, zeneelméletet csak alkalomadtán, kiegészítésként (4), nem gyakran (3) tanítanak, mely a tanított korosztály sajátosságaira vezethető vissza (4): „*Szolmizációt meg a kicsikkel kezdtem el. Nagyokkal már úgy éreztem, hogy nem erőltetem. Negyedikben már nagyon-nagyon más világban voltak*”.

Egy fő nem használ hangszereket az ének-zene órán, a többi tanító kisebb ritmushangszereket, hangcsövet (5), illetve furulyát (3), melyeket

készségfejlesztésre (4): „*Fejleszti mind a ritmusérzékét, mind azt, hogy hallja a zenét*” és szórakozás céljából (4) használnak: „*Szerintem nagyon feltölti a gyerekeket*”.

Táncot, mozgásos elemeket (4) és ritmusjátékokat (3), továbbá egyéb, rövidebb gyakorlatokat is alkalmaznak az óráikon (6): „*Music Tours, ez a neve (...). Ez egy olyan oldal, ilyen online zenei oktatásnak mondható, hogy tanárként tudsz te is szerkeszteni népdalokat, méghozzá úgy, hogy beírod a dallamot, ilyen online kottázó, (...) és akkor utána hozzá tudsz generálni feladatokat, (...) ilyen dallamkártyákra szedni, és akkor sorba kell rendezni, vagy hiányoznak az ütemvonalak, írd alá a szolmizációt, ilyesmi. Vagy írd le a ritmusát, és akkor ez egy olyan program, hogy ehhez tudnak csatlakozni a gyerekek is. Tehát ez kivetített. Van egy kódja, beírják is és tudnak akár tabletről dolgozni*”. Ezeket a pedagógiai kritérium (3): „*Meg ennek van egy közösségkovácsoló ereje is*” és a diákok örömszerzése (6) vezérli: „*Hangzócsövet azt be szoktam vinni, mert azt például nagyon szeretik a felsőben is*”.

A tanításuk során játékos feladatok révén segítik a növendékek ismeretszerzését (6): „*Itt például a népzene gyűjtés összefoglalásánál, akkor keresztretjétny. Akkor volt ilyen dalfelismerés, hogy melyik dalra ismernek rá (...), milyen stílusú ez a népdal. Meg olyat játszottam velük, hogy ilyen népdal-activity, hogy ki kellett találni, hogy melyik népdalt mutogatja el valaki*” és adaptív oktatási stratégiákat használnak (2): „*Az imitáció útján tanítunk mindent, tehát az utánzáson alapul. Itt alsó tagozatban, főleg első-másodikban, amikor még sem írni és olvasni, nincs készségszintre fejlesztve*”.

A tantervi tartalommal és az óraszámokkal való elégedettség (3): „*A Waldorf iskolában viszont teljesen más a helyzet. Ott az a zenetanár alakítja ki, hogy mi legyen a tananyag*” mellett megjelenik az ezeken való változtatás igénye is (6): „*Annyira nem szimpatikus, hogy nem évszakhoz illő népdalok vannak feltétlenül. Vagy olyan, mondjuk egy kórusművet is. Lehet, hogy nem olyan, nem mindig tényleg oda passzol, ahova kell. Ami szerintem tök zavaró, úgyhogy én áthuzigálnám, vagy átnyilazgatnám (...). Aztán a másik, hogy nagyon sokat ülnek a gyerekek a padban, tehát (...) csak egy egyenes ülésből áll, de semmi mozdulatból, ami mondjuk megsegíti még azt az adott magasságot megénekelni vagy kihozni. Illetve vannak olyan iskolák, ahol nem használnak furulyát*”. „*Nem vagyok teljes mértékben elégedett, sok az új (számos esetben számomra is ismeretlen) népdal, vagy gyermekdal, amit hoz a tankönyv (OFI Énekeskönyv). Az ismert népdalokat is más szövegekkel, más dallammal tanítja a különböző évfolyamokon. a korábban rendelhető énekeskönyveket sokkal szívesebben használtam (Apáczai, Mozaik kiadó)*”. „*Én például örülnék annak, ha mondjuk a népzene mellett lenne mondjuk akár olyan, akár mostani zene vagy népdalfeldolgozások, vagy a mai zenék közül igényes, kulturált zenéhez kapcsolódva is valami, amivel közelebb lehetne hozni (...), mert hát igen, ott van, akiket nagyon érdekel, de vannak olyanok, akiket abszolút nem, mert nincs kapcsolatuk, csak az énekórán*”.

3.4. Zenetanár- és zenészhivatás

A megkérdezett tanítók elmondták két pozitív és két negatív élményüket, amelyeket tanítás közben szereztek. Előbbieket az alábbi kategóriákba soroltam: saját fejlődés (1): *„Az egyik a minősülésem, a másik pedig az, amikor osztályfőnök lettem”,* a tanulók fejlődéséhez, öröméhez kapcsolódó (5): *„A múltkor egy ukulelét vittem be, és az valakinek a pályafutásának a kezdete lett aztán”,* „8-9-10 éves korában voltam osztálytanítója, most már középiskolába megy. Mai napig rendszeresen tartjuk a kapcsolatot a szülővel is és a kislánnyal is, és felvételt nyert Heves megye legjobb gimnáziumába. Ami számomra egy nagyon pozitív dolog, hogy egy tényleg szerény körülmények között élő cigány kislány (...) óriási lehetőséget kapott arra, hogy megvalósítsa azt az álmát, hogy kiemelkedjen abból a közegből, amiben van. Persze ehhez kell az is, hogy a szülők is úgy gondolják, hogy ehhez ők mintát biztosítanak”, „Legnagyobb szakmai sikerem, hogy több volt tanítványom visszajár az adventi hangversenyekre énekelni, van köztük, aki az énekes pályát választotta és klasszikus ének szakon tanul külföldön egyetemen. Folyamatosan tartjuk a kapcsolatot”, ének-zene órán kívüli eseményhez kapcsolódó (3): *„Többször volt, hogy sikeresen népdaléneklési versenyre felkészítettem gyerekeket”,* ének-zene órai tevékenységhez kapcsolódó (2): *„Alsó tagozaton élmény éneket tanítani. Mindig van néhány osztály, akik osztályszinten gyönyörűen énekelnek, motiválhatóak, nagyon lelkesek, velük nagyon jó együtt dolgozni. A leghatékonyabb munkát a 4. és 5. évfolyamon tudok elérni”.*

Egy tanító nem tudott negatív élményt említeni. A többi válasz kódolása a következő: a rendszer negatívumai (4): *„Negatív az, hogy rövid az idő (...). Én úgy szoktam látni, mert mire belemélyedünk, addigra már vége az órának”,* „A másik ilyen probléma meg az szokott lenni, hogy nagyon picike az osztályterem”, „7.-8. évfolyamon már nehezebb az éneket tanítani, kevésbé motiválhatóak, ráadásul a zeneiskolás gyerekek nagy része 6. után továbbtanul gimnáziumokban, így kevés zeneértő gyerek marad”, a kollégákkal kapcsolatos negatívumok (2): *„Nagyon nehéz osztállyal voltam napköziben, és próbáltam egy kicsit oldani a dolgokat azzal, hogy mondjuk az ebédlőben úgy mentünk, hogy énekelve, és (...) nagyon csúnyán néztek ránk, hogy mi ott hangoskodunk a folyosón; a folyosón csak csendben lehet közlekedni”,* „Több sikerem ellenére nem egyszer ütköztem, mind vezető, mind kollégák részéről olyan támadásba, hogy nem tartanak alkalmasnak erre a pályára. Ennek az oka nagyon sokszor (...) Ez egy személyes irigység volt”, tisztelet hiánya (3): *„A szülőkkel való kapcsolat vagy viták, azokat mindig negatívként élem meg”,* „Negatív tény, hogy azért mondhatni töltelék tárgy az ének. De ezt inkább felsőben mondanám, alsóban kevésbé. A másik negatív, hogy a felsősök nehezen motiválhatóak”.

Megkérdeztem a tanítókat, miben változtak pályájuk kezdete óta. Vannak, akik nem tudtak ilyet mondani (4): *„Szerintem még egyelőre nem változott”.* Akik változtak, azok egyfelől jobban közelítették elképzeléseiket a valósághoz (1): *„Azt sajnáltam, hogy (...) ott találtam tehetséges gyereket, de tudtam, hogy nekem ott nincs jövőm,*

így azzal a gyerekekkel nem tudok tovább foglalkozni”, másfelől tapasztaltabbak lettek (1): „Mivel 13 év óta „csak” ének-zenét tanítok, nincs mellette más szakom, amire fókuszálnom kellene, így jobban tudok a zenére összpontosítani” és repertoárjuk is bővült (1): „Nagyon sokan belesnek abba a hibába, hogy összeraknak egy gyerekjátékfűzést, de teljesen más tájegységeket pakolnak bele, és hát ott ugye lehet, hogy szépen összeillik a nem tudom, egy dél alföldi dallam egy sárközivel vagy egy somogyival, csak valami nem stimmel. Na és hát én ilyen hibákat nem szoktam elkövetni, mivel néptáncolok szintén 5 éves korom óta, de ettől függetlenül már van egy idő, amikor azt mondom, hogy na jó, most akkor keressünk egy másik libás játékot, mert ezt már meguntam, így én untam meg. Keressünk egy másikat, ami jobb és akkor elkezdem gyűjteni. Egy szekrénynyi könyvem van már róla. Lesz még több is”.

Az ének-zene tantárgyat tanítók megítélése szerint munkájuk nincs megfelelő mértékben értékelve (4): „Az én iskolámban igen, de egyébként országosan nem”, „Viszont azért érezhető egy tanári társadalomban az, hogy ki az, aki főtárgyat, meg ki az, aki készségtárgyat tanít”, „Látom azt, hogy az ének-zene tantárgy nem csak most itt az én iskolámban, hanem amúgy is azért kicsit ilyen tölteléktantárgy”.

Ezzel együtt azt mondják, más tanárok értékeléséhez hasonló az övék is, így ebben nincs különbség (5): „Nekünk nagyon jól ment egy órán valami, akkor ezt megmutattuk a néptáncosokkal. Például, ha mondjuk kántáltunk egyet, vagy jött valami lucázás, vagy valami ilyen népszokás, akkor az alsó tagozaton az ment (...). Bemutatták, tehát hogy nem hagyták meg a tanórai keretek közé, hanem kivitték a többieknek is”, „Nálunk abszolút működik ez, hogy akkor ez a mi dolgunk, és ezt ugyanígy értékeli, mint az angolversenyt, meg az angoltábor, meg az akármit”

A kollégák különösen (2): „A Waldorf iskolában meg az a legfontosabb tantárgyak közé tartozik” és más szakterületű tanítókhoz hasonlóan (4): „Nálunk ténylegesen működnek ezek a munkaközösségek, (...) a művészetekben vagyunk sokan. Ebből éneken vagyunk hárman, akik visszük, és akkor az éves iskolai programot meg ünnepkör, azt mi csináljuk minden évben. És ugyanígy megvan a mateknál is, hogy az a hat matekos szervezi le az összes matekos versenyt, meg a magyarosok ugyanígy”, illetve nem egyenlően értékeli (2): „Zenetanítás meg az egész nagyon le volt húzva és meghatározva. Egy ilyen felesleges dolognak gondolták”, „Ének meg a rajz, ezek a készségfejlesztő tárgyak, ami hogyha valamilyen óráról el kell kérni, akkor nyilván ez az első ilyen (...). Ez az az óra, ami azért mégsem az van, hogy na, itt ez egy annyira fontos óra, Úgyhogy azért látom azt, hogy egy ilyen sima általános iskolában azért nem az ének zene az, amit annyira nagyon komolyan vesznek”.

Az ének-zene szakterületű tanító munkája véleményük szerint a társadalom által is megbecsült (2): „Az állami iskolában nagyon fontos volt, mert zenei tagozat (...) megmutatkozik egy városi nagy rendezvényen”.

Ha a tantervi tartalmakkal, követelményekkel nem értenek egyet, mert nem felel meg az elképzeléseiknek (3): „Az ének-zene oktatást élményalapú módszerekkel

kellene megközelíteni, nem pedig osztályozható tantárgyként tanítani. A kötelező tantárgyak egyike lehetne, de csak „megfelelt”, vagy „nem felelt meg” minősítést kapnának a diákok. Úgysem tartozik a felvételi tantárgyak közé, főleg osztályozni”, azt az azokra vonatkozó szabad tananyagválasztással ellensúlyozhatják (4): „Hát én úgy vélem, hogy az oktatási rendszer nem feltétlen rugalmas, de annyi rugalmasság mégiscsak van benne, hogy mondjuk az ember megéljen. Nem rugalmasság az, amikor gólyás dalt tanítunk nem akkor, amikor a gólyák vannak (...). Viszont van egy olyan kis 10%, amivel azt csinál az ember, amit szeretne, de úgy, hogy azért az értékadó legyen, meg jó legyen. Én ebben mindig megtaláltam magamat, meg a személyiségem azért elég intenzív”, „Én úgy kezelem ezeket, hogy nem veszek róluk tudomást (...). Előre tudom, hogy mik azok a főbb pontok, jeles napok, ünnepkörök, akár szolfézhhoz kapcsolódóan, hogy mik azok, amiket én szeretnék, és azt végig tudom csinálni egy tanévben, és gyakorlatilag nem nagyon nyitjuk ki a tankönyvet. Aztán van egy füzetük, abba én kifénymásolom azokat a megfelelő kottákat (...), és akkor ott gyakorlatilag egy saját kis könyvet hozunk létre év végére”.

A tanári szerepük újragondolása is felmerült bennük (5): „Az első évben nagyon rossz tantestületbe kerültem be, és ott nagyon-nagyon sok kritika ért. Akkor éreztem úgy, hogy vagy azért ennyire rossz, mert nekem ez nem való, vagy nekem innen menni kell, menekülni. Szerencsére elkerültem onnan, és a következő iskola, ahol tanítottam, ott meg szuper jó tantestületbe kerültem be, és tényleg támogatva voltam. Ezt lehet ilyen fordulópontnak nevezni”, „Röviden, tömören egészségügyi probléma volt. És akkor úgy döntöttem, hogy most egy kicsit szünet, mert kicsit túltoltam”, „Amikor elmentem gyakorlatra középiskolába, (...) újra kellett gondolnom a tanári létet. El kellett gondolkodni azon, hogy jó helyen vagyok-e. Aztán szerencsére visszajöttem a kicsikhez”, míg két tanító esetében ez nem volt így: „Pont reggel gondolkoztam ezen, hogy szerintem én jó helyen vagyok”.

Karrierjükben meghatározó volt egy-egy tanításhoz kapcsolódó élmény, tapasztalat (6): „Hát a gyerekek visszajelzése. Azért ez nagyon ott van. Tehát, hogy bejönnek enerváltan, és akkor kimennek fülig vigyorogva, vagy bejön egy gyerek, aki éppen sírt előtte, aztán óra végére már kutya baja. Ezek nekem nagyon sokat számítanak”, „A gyerekek reakciója az nagyon nagyban meghatározó. Tehát, hogyha látom, hogy hogy élvezetes volt az az óra számukra. Tetszett nekik, amit bevittem órára, vagy akkor az annyira jó volt, hogy mondjuk órán tanultunk valamit, és akkor a szünetre kimentek szaladgálni meg hintázni, és akkor azt énekelték” és az egyetemi képzés (2): „Tanáraim pozitív hatása, a Kodály- módszer megismerése, alkalmazása, a keresztyén szemléletmód, az egyházi iskola miliője”.

A tanítás módját, tartalmát befolyásolja saját háttérük (6): „Teljes mértékben. A gyermekkori neveltetésem, személyes istenhitem mindig áthatotta a tanítási módszereimet. Mivel már a rendszerváltozás után kezdtem tanítani, ez nem volt probléma a világi iskolában sem, a jelenlegi iskolában pedig a keresztyén nevelés a mérvadó minden pedagógus számára. Ebben én önazonos vagyok, nemcsak egy betanult formulát követek”, „Egyébként nem csak az énekóráimat, hanem mondjuk

egy nyelvtanórát, egy irodalomóránál egy verselésnél (...). Tehát mindenféleképpen használjuk azt, hogy akkor a ritmusok, az éneklés, tehát hogy több órára beviszem az éneket, mivel nagyon szeretem, úgyhogy én azt mondom, hogy maximálisan befolyásolja”, „Anyukám ének-zenetanár, én azért tőle is tanultam egy-két ötletet vagy módszert”.

Egy tanító kiemelte, hogy tudása, repertoárja kifejezetten az egyetemi képzésből származik, illetve több tanítónak saját zenei tapasztalata adja főként a tudását, gyakorlatát (4): *A néptánc részében, amit már korábban tanultam (...). Merthogy nekem megvan a másoddiplomám. És akkor ott voltak ilyen, Így tedd rá-s továbbképzések is”.*

Ennek oka lehet, hogy csak egy fő nem zenél, illetve nem is zenélt korábban, míg két tanító korábban aktívan muzsikált. Jelenleg négy fő zenei együttes, kórus tagja, egy fő szólista is.

3.5. Szociokulturális kontextus

Az interjú utolsó kérdéskörében szélesebb kitekintést kapunk az ének-zene óra helyére a XXI. században, illetve az ének-zene műveltségterületű tanítók képzésére. Előbbi esetben a válaszadók kiemelték a kreativitás és innováció jelentőségét (5): *„Én azt gondolom, hogy mivel a zene egy cselekvés, bárhog is nézzük, és egy élvezeti cikk, ezért én azt gondolom, hogy ezt így is kellene értelmezni, és így is kellene továbbadni. Tehát, hogy abszolút az élménypedagógiára és az élményekre helyezni a hangsúlyt”, „A kulturális örökség és az alapvető műveltség oktatásának kiemelt, kihagyhatatlan része, ugyanúgy, ahogy a rajzórán is, szerintem fontos lenne például a művészettörténet minimális fokú oktatása, ami jelenleg lement a nullára, mert kivették a művészettörténet oktatást, és szerintem ez fontos (...). Az általános iskolának az a szerepe, hogy általános műveltséget adjon (...). Ne zenészt neveljünk, hanem tanulja meg, hogy (...) milyen népdalok vannak, (...) tanuljon meg néhány klasszikus zeneszerzőt (...). A rockzene is hozzátartozik. Hallgattunk (...) '20-as, '30-as évek zenéjét, '50-es évekből Elvis Presley-t hallgattunk”, „Szerintem az lenne a célja, hogy megszeressék a zenét, megszeressenek énekelni, vagy motiválja őket abban, hogy megtanuljanak hangszeren, legyen kedvük hozzá. Úgyhogy én azt gondolom, hogy egy ilyen olyan órának kell lennie, amikor egy kicsit felszabadulnak, nyilván a keretek között, de hogy jól is érzik magukat, örömmel tudnak énekelni, megtapasztalhatják, hogy milyen akár közösen zenélni. Most egy ritmushangszerről beszélek, vagy hogy ha valaki furulyázni tanítja az osztályt, hogy legyen valami olyan élményük, hogy ez jó akkor is, ha tegyük fel, nincs jó hallásuk, akkor is tapasztalják meg, hogy ez egy jó dolog, hogy ne az legyen bennük, hogy amúgy én nem tudok énekelni”, a művészeti és nem művészeti tantárgyak jelentősége közötti egyensúly megteremtését (1). „Hát így általánosságban véve ez az utolsó utáni tantárgy a festés és a rajz mellett, meg a technika mellett”, illetve az ének-zene óra fontos szerepének elérését (3): „Nagyobb*

szerepet kellene kapnia nemcsak a zenének, hanem az egész művészeti oktatásnak”, „Legyen életvitelszerű az énekítés meg a zene”.

A képzésre vonatkozó javaslatoknál megjelenik az általános tanítóképzés és a szakterületi képzés közötti paritás (2): *„Végigment, lehallgatta az énekes tantárgyakat, átszenvedte magát. Azt mondták az oktatók, hogy jó, nem fog ének zenét tanítani, De nem! Hát nem is tanít, de papíron rá van osztva, hogy óraszámában meglegyen. Gyakorlatban meg az énekórák a nullával vagy a mínusszal egyenlőek”, és a zenei ismeretek fontossága (6): „Tanuljanak rögtön, helyből azonnal hangszert. Nekünk is zongorázni kellett, kellett belőle vizsgázni is, és volt olyan csapattársunk, aki négyéves kora óta zongorázott, és ő is alig bírt átmenni a vizsgán. De hát ilyen kétkeszes játékokat kellett játszani. Tehát én, aki másfél évet tanultam zongorázni ott a főiskolán, heti egyszer 30 percben. Nekem ez ilyen botrány volt. Hogy a hangszer, azt külön is erősítsék meg. Én ezt tudom javasolni mindenkinek (...). Én is azt gondoltam, hogy hát én tanultam annyit, szolfézst (...), de nem segített (...). Furulyázni meg lehet tanulni valamilyen szinten, másfél év alatt; zongorázni nem”, „Ó, hát kitarítás!”, továbbá a tanítóképzés szigorának erősítése iránti igény (2): „Nagyon jó ritmusérzéssel rendelkezzenek, ha oda akarnak menni. Én szerintem a ritmus, ha nincs meg, akkor semmi nincs meg, mert hát egy zenetanárnál, aki már oda szeretne menni az ének műveltségterületre, annak már alapnak kell lennie, hogy mondjuk a ritmusokkal képben van (...). Tehát ami nem feltétlen csak egy általános iskolás alap tud lenni, hanem egy kicsit több (...). Én azt látom, hogy nagyon sok olyan pedagógus van, akinek se ritmusérzéke, se zenei, és ezzel nagyon vigyázni kell, mert ha ő intonálva tanítja az éneket, mondjuk leintonál vagy felintonál (...), akkor egy fals hangot tesz a kisgyerekek fülébe, ami nagyon nehéz szerintem”, továbbá kiemelik a képzés során a repertoárválasztás forrásának jelentőségét (1): „Jelmondatomként fogalmaztam meg így, amikor a portfóliót csináltam, hogy csak tiszta forrásból, tehát ez nagyon fontos lenne”.*

A megkérdezett tanítók úgy érzik, Magyarországon hatással van az ország társadalma a zeneoktatás tartalmára, módjára (4), és ezáltal érzékelik a zene kulturális leértékelődését (5): *„Senki nem tartja fontosnak az éneket. Ez egy ilyen globális probléma itt Magyarországon. (...) nem látják azt, hogy mennyire fontos és mennyire fejlesztő, főleg kiskorban”, „Viszont nagyon befolyásoló tényező az a közeg, ahová a gyerek kerül”, „Problémának azt látom jelenleg a mai magyar ének-zeneoktatásban, hogy nem tanítják az ének-zenét, főleg alsó tagozaton, mert hivatalosan, tanítóként bármely tanító néni taníthatja Óraszám hiányában, mivel nincs elegendő szakos tanár, ráosztják a tanító nénikre, de gyakorlatilag nem énekelni tanulnak, hanem folytatják a magyart, matekot és minden mást. Ez a probléma csak abban fog kiütközni később, hogy az alapvető magyar népzenei dalkincs, ami az alapműveltség része, és akkor itt ilyen nagyon alapokra gondolok. Nem csak általam vélt nagyon alapokra, hanem egy olyan alapokra is, ami mondjuk egy tévés kvízben is feljöhet: Hej, Dunáról fúj a szél (...), Hull a szilva a fáról. És ezek tényleg a magyar népdalkincsnek a legalapabbjai. De a mai gyerek se a*

nagymamától meg anyukától hallja, hanem az iskolában, óvodában. De ha az iskolában nincs ének-zenetanítás, akkor a gyerekek nem ismerik meg ezeket a dalokat. Így a magyar kulturális alpműveltség hiányozni fog, és annyiival többet egy magyaróra vagy matekóra nem fog hozzá tenni. Viszont a tanító néniről levette a terhet, mert tanító néninek fahangja van, csak felvették a tanítóképzőbe, hogy meglegyen a képzőben az legendő létszám”.

Véleményük szerint a jelenlegi oktatáspolitikai nem kedvez az iskolai énekkutatásnak (4): *„Mivel én sima osztályban nem nagyon tanítottam, ezért azt nem tudom, hogy mennyivel egyszerűbb a tananyag mondjuk egy sima osztályban. Zenei tagozaton az nagyon erős, tehát azért ott nagy a követelmény. Nagy tudást várnak el a gyerekektől”, „Van egy olyan követelményrendszer, ami igazából véve az adott körülményekben nem megvalósítható”, „Legyen benne az órarendben, (...) mégis látszódjon, hogy létezik”, „Képzeld el, hogy heti egy óra a hatodik, hetedik nyolcadikban az, amennyi, (...) ki se látunk az eseménynaptárból, hány ének marad el? Van olyan énektanár, aki egy hónapig nem látja az adott osztályt, mert heti egy órás az ének, ez borzasztó kevés szerintem. És akkor tanítsa meg a (...) hangközöket”, mert más tantárgyakat fontosabbnak tekint (2): „Az éves (...) anyagbeszerzésre (...) mindig a művészeti tárgyak az utolsók a listán. Merthogy nincs annyi pénz, és amikor kell egy táblakörző, akkor táblakörzőt fog venni az iskola. Merthogy a matematika felvételi tantárgy, aztán érettségi tantárgy, tehát hogy a prioritások nem ott vannak”, „Kevésbé kedvez a zenei oktatásnak. Ugyanis háttérbe van szorulva, mert más tantárgyakhoz képest (...), és akár most készségtantárgyakat is említhetek, a testnevelésnek sokkal erősebb a lobbija. Heti öt teszi van, holott annak idején, mikor én voltam általános-középiskolás, heti kettő volt”.*

Más meglátás szerint az oktatáspolitikai próbálna az ének-zene óra fontosságának javításán dolgozni, ám ennek megvalósítása nem megfelelő (3): *„2015-ben megalakult a Mindennapos Éneklés Bizottsága, akik lépéseket tegernek a mindennapos éneklés megvalósítására. Ez a gyakorlatban szerintem az iskolák többségében nem kivitelezhető, az egyházi iskolák jobban meg tudják valósítani, hiszen minden héten van közös áhítat a templomban és hétvégén családi vasárnapok, ahol vannak közös éneklések”, „Nem kedvező, hogy olyan követelmények vannak meghatározva a közismereti tárgyakból, hogy azok teljesítése mellett már kevés idejük marad a gyerekeknek a művészeti ismereteik gyarapítására”. Ezzel szemben a heti több énekórát pozitívumként emelik ki (2): „A NAT 2020-as átdolgozásakor emelték az énekórák számát, így 1-5. évfolyamokon heti két órában folyik az énektanítás”, „Felsőben, ötödikben még jó, mert ott is van két óra. Azért az olyan, hogy lehet tényleg úgy haladni, meg nem az van, hogy heti egyszer találkozunk”.*

Az ének-zene tantárgy tanításának hatékonysága véleményük szerint a tanárok motiválásával (2): *„Van akár zenetanári csoport, ahol az emberek megvitatják, vagy ötletet adnak egymásnak. (...) vannak szakmai napok, vagy akár lehet ilyen bemutató órákat nézni”, a szabad tananyagválasztással (1), a heti több ének-zene*

óra bevezetésével (2), a népzene fókuszba helyezésével (2) növelhető, illetve ez nem megoldható (2): „Hogyha ennyire támogatnának, akkor nem heti két óra lenne (...). Tehát akkor biztosítanának egy külön néptáncos órát”.

Összegzés

A tanulmány hét tanítóval készült interjú alapján jeleníti meg az ének-zene műveltségterületű tanítói pályaképeket a motiváció, az egyetemi képzéssel való elégedettség, az énekórák tartalma, a zenész- és zenetanári hivatás, valamint a szociokulturális kontextus témakörében. Kiemeltek két pozitív és negatív tapasztalatot eddigi tanítói munkájukhoz kapcsolódóan, illetve elmondták tanácsaikat a hozzájuk hasonló műveltségterületű tanítószakot végző hallgatók számára. A kutatás további iránya a spanyol-ének-zene szakos tanítókkal készülő interjúk összevetése a tanulmányban bemutatottakkal, közös vonások és eltérések keresése, illetve a következtetések levonása.

Irodalomjegyzék

- [1] Pukánszky, B.: A tanárképzés történeti hagyományai Magyarországon, distributed by Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2013. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2013/05/Pukanszky_Torteneti_hagyomanyok.pdf.
- [2] Bollókné Panyik, I. and Hunyadi, Gy.: A tanítóképzés az integrált felsőoktatásban, Új Pedagógiai Szemle, vol. 2003, no. 7–8, 2003, [Online]. Available: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-tanitokepzes-az-integralt-felsooktatásban>. (2025. 10. 18.)
- [3] Gubbins, E.: Music across the waves: an international comparative examination of the Irish generalist and the American specialist models of music education from the teacher's perspective, British Journal of Music Education, vol. 2021, no. 38, pp. 74–91, 2021, DOI:10.1017/S0265051720000224
- [4] Sanda, I., D.: The Education of Enlightenment – with Specific Regard to Musical Education, Turkish Online Journal Of Educational Technology, vol. 2017, no.12, pp. 258–262, 2017.
- [5] Pethő, V.: Kodály Zoltán és követői zenepedagógiájának életreform elemei, Ph.D. dissertation, SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged, 2011, DOI: 10.14232/phd.1080
- [6] Ferencziné dr. Ács, I.: „Az Énekléstől az Ének-zenéig – tantervtörténeti összefoglaló,” Parlando, vol. 2020, no. 2, 2020 [Online]. Available: https://www.parlando.hu/2020/2020-2/Ferenczine_Acs_Ildiko.pdf (2025. 11. 17).
- [7] Kerényi, Gy. and Rajeczky, B.: Éneklő iskola, Magyar Kórus, Budapest, 1940.

- [8] Dalos, A.: „KODÁLY SZOLMIZÁL. A Kodály- módszer létrejöttének első időszakáról,” *Magyar Zene*, vol. 57, no. 1, pp. 46–55, 2019.
- [9] Szabó, H.: *A magyar énektanítás kálváriája*, Magánkiadás, 1991.
- [10] Nemzeti Alaptanterv. „A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók.” Accessed: Oct. 20, 2025. [Online]. Available: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat.
- [11] Szabó, N.: *Zenei fejlesztés első osztályosok körében digitális eszközök használatával az ének-zene órákon*, Ph.D. disszertation, SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged, 2021, DOI: 10.14232/phd.11099
- [12] Janurik, T.: *A népzenei érdeklődés felmérése az északkelet-magyarországi régióban a 7-8. évfolyamon*, *Parlando*, vol. 63, no. 3, 1–31, 2021 [Online]. Available: https://www.parlando.hu/2021/2021-3/Janurik_Timea.pdf (2025. 11. 17.)
- [13] Mateos-Moreno, D. and Bravo-Fuentes, P.: The subject ‘music’ from inside versus outside the music teaching profession: a comparative case study on the views of music and non-music primary education teachers in Spain, *Music Education Research*, vol. 25, no. 4, 447–457, 2023, DOI: 10.1080/14613808.2023.2244523
- [14] Pintér, T. K.: *A zenei nevelés társadalmi megítélése Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, 2021, DOI: 10.1556/9789634546115
- [15] Jakobicz, D., Wamzer, G. and Józsa, K.: *Motiválás az ének-zene órákon*, *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, vol. 6, no. 2, pp. 18–31, 2028, DOI: 10.31074/gyn201821831
- [16] Gyovai, Á.: *Zenei képességfejlesztés hagyományos és elektronikus tanulási környezetben*, In *Sokszínű pedagógia – Tanulmányok a zeneoktatás szerepéről, módszereiről és társadalmi hatásairól*, Váradi, J. and Szűcs, T. Eds., Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017, pp. 129–137.
- [17] Nagyné R., Gy.: *Módszertani ötletek. Gondolatok az ének-zene tanításáról*, distributed by Oktatási Hivatal, 2017. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/pok/Budapest/modszertani_otletek_RapliGy.pdf.